

LJUBEZEN IN ZAKON. SLAVOLJUB PODSLAPINSKY. ISTR.

Obstanek človeške družbe, človeškega rodu je odvisen od mejsebojnega občevarja spolov — od seksualnosti. To je tako jasna resnica, da je ni treba nikomur razlagati. Jasna in znana je ta resnica vsakemu človeku že od onega trenutka, ko se je zavedel, da so pripovedke, kako vaška babica lovi otroke iz lokve in ribnjaka, le prazne bajke.

No, kljubu vsej tej jasni resnici je mej nami strogo prepovedano javno govoriti ali pisati o spolnem občevarju, o seksualnosti. In ker se je »Slovenka« v minolem letu predrznila, da je pisala tudi o tem predmetu, prišla je pri nekaterih naših strogih moralistih na indeks, češ, da širi nemoralno mej naš narod. »Pač med Nemci in Lahy ga ne najdeš z lepa lista, ženskega pa sploh ne, kateri bi tako dosledno in ravnodušno razpravljali (!) o seksualnosti itd., o vseh možnih umazanostih in najtužnejših zmotah človeške družbe....« Tako piše neki gospod v privatnem pismu.

»Kaj misli, da so črtice o prostitutkah hrana in štivo za naše ženstvo, izobraženstvo, mladino... Tako se izraža o moji črtici »Brez cilja«, priobčeni v lanskem letniku »Slovenke«.

Nikakor nisem navedel predidocih citatov z namenom, polemizovati z g. piscem onega pisma, navedel pa sem ta izreka, da se razvidi, kako zmešani pojmi vladajo mej nami Slovenci v tem oziru. Kakor iz naših mejsebojnih političkih bojov, tako se

razvidi tudi iz vsega našega kulturnega in socijalnega pokreta, da smo res pravi otroci v vrsti narodov.

Pravi in glavni smoter vsega gibanja človeške družbe je, da se človeštvo vedno bolj popolnjuje, da se dvigne posamezne individue do vedno večje stopinje omike, do vedno večje moralne popolnosti in gmotnega blagostanja. Le žal, da so baš oni narodi, kateri so se dvignili do danes do največje duševne omike in gmotnega blagostanja, pri vsem tem popolnoma zgrešili svoj pravi namen ter zagazili v največje blato nemorale.

Pod vsem zunanjim sijajem kulture in napredka skriva se velika gnjiloba. Človeška družba je bolna, zelo bolna; podkopana je v temeljih svojih. Človeštvo je demoralizovano. Demoralizovano je vse javno življenje. Pod krinko svetohlinstva skriva se naga nemoralna. Govoré o poštenju, kreposti, morali, a v srcih so pohotneži in nesramneži....

In vse to naj bi gledali mirnim očesom, mirno dušo?

Ne, nikakor ne!

Bolje nego zvijati oči že ob sami besedi seksualnost, ob dejstvu, da se javno razpravlja o načinu spolnega občevarja, od katerega je odvisna poleg obstanka tudi sreča, blagor človeštva in človeške družbe, bolje nego ono zgražanje bi bilo, ako bi vsaki posameznik deloval po svojih močeh na to, da bi se način mejsebojnega občevarja spolov uredilo tako, kakor to zahteva sreča, dostojanstvo in čast človeštva. V svetem pismu čitamo pripovedovanje, kako so živeli izraelski očaki. A če bi danes tako odkritosrčno pisali, bi se naši psevdomoralisti gotovo zgražali nad

*) Ker je to razpravo takorekoč izzvala »Slovenka«, priobčujemo jo v celoti, da-si se ne strinjamo z marsikaterim izvajanjem iste. Ur.

tako »pohujšljivo« pisavo. O svetem pismu pa menda vendar ni še nikdo trdil, da bi se utegnil z njim pohujšati pameten človek. To tudi ni mogoče, ker sveto pismo so spisali od svetega duha navdahnjeni sveti možje. Tako smo se učili v katekizmu. Če pa je bilo dovoljeno pisati resnico svetim možem, zakaj ne bi bilo dovoljeno nam!

Toda ne! Pri nas ni dovoljeno pisati resnice! Naš narod je še otrok, zato treba paziti, da se ta otrok ne pohujša. On mora verovati vedno v vse one lepe pravljice, katere pripovedujejo stare ženske unukom svojim o dolgih zimskih večerih izza gorkega zapečka.

Kdo bi bil srečnejši od mene, ko bi bilo to mogoče! Kdo bi bil srečnejši od mene, ko bi mi bilo mogoče, da bi še danes veroval v vse one lepe pravljice, katere mi je pripovedovala moja, žal, prerano umrla blagopokojna mati! A zaštonj! Ni mogoče! Zginile so one lepe sanje, zginile one lepe pripovedke. Sila dejstev in resnoba življenja so močnejše, nego so bile lepe mladostne sanje.

Dokler smo bili otroci, smo delali in mislili kakor otroci, zdaj smo možje, treba da delamo in mislimo kakor možje...

Tudi za naš narod nastopi zrela moška doba delovanja, in gorje mu, ako dočaka ono dobo nepripravljen. Zato pa je potrebno, da se tudi našemu narodu pokaže svet tak, kakoršen je v resnici, a ne tak, kakoršen bi imel biti, kakoršen se kaže po fikciji.

Povdarjal sem že, da mi ni namen, da bi polemizoval z gospodom, iz čegar privatnega pisma sem navedel dva citata. Ono pismo dalo mi je samo posredni povod, da sem napisal te svoje misli, kot nekak uvod, ki pa se je preveč razširil — k današnji razpravi. Škodnje to menda ne, a dobro je vsekako, da se bistrijo pojmi. Mi imamo pred očmi gotovo vsi jeden in isti cilj: blagor in srečo naroda. Kaj želimo, v tem smo si toraj na jasnem.

Ostane nam še odgovor na vprašanje: kako? Tu pa se naša pota križajo. A to nič ne de! Cilji ostanejo isti in, če zastopamo in zagovarjamo vsaki svoje mnenje, to skupni stvari gotovo ne bo škodilo, pač pa se bodo bistrili pojmi. Glavno je samo, da ne pustimo, da nas bi prevladala strast.

In tu zopet ne morem kaj, da ne bi navedel še enega citata iz onega pisma, namreč sledečega: »Dovolj poznam teh revic (namreč prostitutk), takega nastopanja (kakor opisano v črtici »Brez cilja«) — celo še pri 16-letni — pa nisem še videl; ali je to izvanreden slučaj, ali izmišljena polovica... tem huje«. Temu nasproti moram konstatovati, da je ona črtica, žal, popolnoma resnična. Zakaj navajam to? Jednostavno zato, da pokažem, da se tudi oni, ki menijo, da dobro poznajo svet, vendar dostikrat motijo. Res je tisti opisani slučaj izvenreden, a vendar je zopet res, da prostitutke, v katerih je že zatrt vsaki čut srama, vsaki čut človečnosti in človeškega dostojanstva, nava dno tako nastopajo.

In ko bi šli nazaj ter bi preiskovali zgodovino teh nesrečnih žrtev človeških zmot, kam bi prišli? Navadno bi prišli do zaključka, da so one nesrečne žrtve padle, ko še same niso vedele, kako. Padle so enkrat in padale so nižje in nižje, dokler se slednjič niso zgubile v množini tisočero in tisočero zgubljenih življenj. Padale so, ker niso videle pod sabo brezdna, v katero so letele. In ko so bile v prepadu, niso si mogle več pomagati. In če bi stvar razmotrivali z drugega stališča ter se ozirali na psihološki proces, ki se je vršil v dušah teh nesrečnic, prišli bi do zaključka, da je v največ slučajih krivo na njih padcu nepoznanje sveta.

Spoznanje je sicer bridko, a spoznanje mora priti. Mi moramo spoznati svet, kakoršen je v resnici, a ne kakoršnega smo si predstavljali v svojih mladostnih sanjah. Zdravnik, ki hoče ozdraviti bolno telo,

mora spoznati pred vsem bolezen in njene vzroke in šele, ko je spoznal to, možno mu je najti primeren in uspešen lek proti bolezni. Tako je tudi z našo bolno človeško družbo. Le ako bomo spoznali vzroke, radi katerih ta družba boleha, ako bomo spoznali rane, katere jej spodjedajo njen zdravi organizem, le tedaj bode mogoče, da ta družba tudi ozdravi in se zacelijo njene rane.

Kako naj zboljšamo našo družbo, če ne poznamo napak, katere treba odstraniti, kako naj se izogibamo nevarnostim, katere nam prete, če teh nevarnosti ne poznamo?

Lepe, jako lepe so sanje, iluzije, ki so bile last naše mladosti. A to danes ni več mogoče. Spoznali smo svet, spoznali tudi prevaro. Spoznali smo, da so ljudje sicer dobri, da je pa družba slaba, pokvarjena, da so posamezni individui sicer dobri, da je pa svet hudoben. In ta hudobni svet, ta pokvarjena družba kvari tudi posamezne ljudi. Mi ljudje smo dobri, a smo pokvarjeni, a ker smo pokvarjeni mi, pokvarjena je tudi družba, katero sestavljamo mi. Družba je pokvarila nas, in mi družbo. Ako hočemo zboljšati družbo, zboljšati moramo pred vsem s a m i s e b e. To pa zamoremo le tedaj, ako spoznamo sami sebe, a do tega spoznanja pridemo le potom resnice. Resnica pa je le ena.

Naš narod je v svojem bistvu dober in v obče nepokvarjen. Kolikor pa je pokvarjen, pokvarjen je vsled upliva tujinstva. Zato vidimo, da je naš narod tam najboljši, kjer pride najmanj v dotiko s tujinstvom.

Zato je glavna naša dolžnost, da naš narod varujemo pred uplivi tujinstva, kolikor je to sploh mogoče ob dejstvu, da je ta narod obkoljen od vseh strani od mogočnega, njemu, njegovemu blagostanju, napredku in prosveti sovražnega tujinstva.

Vse, karkoli je prišlo našemu narodu od tujinstva, vse je bilo le v njega ne-

sečo.*) In samo krščanstvo, katero so označali našemu narodu frankovski in nemški duhovniki, doneslo je našemu narodu mesto odrešenja le tisočletno sužnost. Prava krščanska resnica došla je našemu narodu še-le od vzhoda.

Kakor pa je doneslo krščanstvo, katero so našemu narodu vsiljevali pred tisoč leti od zahoda, le pogubo in robstvo, tako ne doneso nič dobrega nauki, katere hočejo vsiliti mej naš narod dandanes pod krinko kulture, svobode in človeških pravic. Prekrasen dar je kultura, katere so deležni posamezniki, kakor celi narodi, lepa je svoboda, katero nam oznanjajo, imenitne so človeške pravice za onega, kateri jih uživa. A mi vidimo, kako hoté Angleži vničiti v južni Afriki mali, a hrabri narodi, opravičevaje to s krinko kulture, mi vidimo kako pobijajo »kulturni« Evropejci v Aziji tisoče in tisoče nedolžnih človeških žrtev, opravičevaje vse to s krinko kulture; mi vidimo, kako se našemu narodu odrekajo pravice v šoli, pravice v uradih in vsem javnem življenju, kako se odrekajo našemu narodu pogoji za duševno izomiko in gospodarski napredek — vse to pod krinko kulture. In čim smo vse to trezno razmislili, je jasno, da se mi za tako kulturo ne moremo ogreti. Mi vidimo, kako se v praksi izvaja načelo svobode, kako se pod krinko svobode uničuje gospodarsko šibkejšo po gospodarsko močnejših, mi vidimo, kako hoté pod krinko svobode uničiti močnejši narodi šibkejšo, opravičevaje vse to z naukom Darwina češ: šibkejši mora podleči močnejšemu . . .

Mi vidimo, kako hoté pod krinko človeških pravic zanesti v družbo nago nemo-ralo, trdeč, da treba človeka osvoboditi vseh vezi . . .

In potem . . . ?

Ali je možno, da se mi ogrevamo za tako kulturo, za tako svobodo, za take

*) O tej splošni trditvi bi se dalo debatirati! Ur

človeške pravice, kakor se nam pohujajo od tujinstva, od zapada?

Ne in ne!

Našo kulturo, našo svobodo, naše človeške pravice najdemo le v šamih sebi v — slovanstvu!

Zato pa tudi ni mogoče dovolj obsojati onih naših pisateljic in pisateljev, kateri hoté v naš narod po vsej sili zanesti zapadne ideje, zapadno kulturo, posnemajoč prav po opičje način pisanja pisateljev gnjilega zapada. In ravno v vprašanju, katero sem postavil na čelo tej razpravi, ravno v tem prašanju se pri nas mnogo greši. Na jedni strani hoče se propagirati svobodno ljubezen, po drugi se zagovarja civilni zakon. Saj tako se mora smatrati Daničin članek »Svobodna ljubezen in zakon«, objavljen v 1. št. lanskega letnika »Slovenke«.

V onem članku je pač mnogo resnic, a ako bi ga. Danica poznala bitstvo našega naroda, bi pač ne bila napisala sledečega odstavka: »Vkljub največji svobodi v izboranju zakonskega druga, vkljub najvestnejšega plemenskega izbora (Zuchtwahl), se bodo pa vendar vedno primerjali i slučaji mejsebojnih zvez, v kojih zakonci nikakor ne bodo našli zaželjene harmonije, bodisi da sta se varala uže pri izboranju, bodisi da sta se šele pozneje divergujoče razvila, da je moral nastati razkol med njima. V takem slučaju jima mora biti svobodna ločitev brez vseh zlih posledic, kajti naravnost kruto je vezati siloma dva človeka, ki si v vsem doceia nasprotujeta, kajti zakon, v kojem zakonca ne harmonirata, ni več zakon. Sama zunanja zveza še ne določuje zakona, marveč je le formaliteta. Bistvo zakona je veliko globlje, je notranja duševna zveza zakonskih, a kjer te ni, ne moremo več govoriti o zakonu. Pač pa je taka zveza človeškega dostojanstva nevredna ter ga poniža na nivô prostitucije. In ženska, ki vzame moža samo zato, da jo hrani in

oblači, ki nima gorkejšega čuta za njega, ki čuti morda celo še mržnjo do izvoljenca, je prodala svoje telo ravno tako, kakor ona nesrečna bitja s ceste, ki se vdajejo za denar.«

Vse to je gola resnica, ako bi ne bilo stavka, katerega sem podčrtal.

»Svobodna ločitev brez vseh zlih posledic?« Ali je to mogoče? Ne, nikakor ne!

Brez ozira na verski moment, brez ozira na dejstvo, da je naš narod strogo veren in drži zakon kakor svet, kakor v življenju nerazdružljiv, moramo se že z ozirov na človeško dostojanstvo odločno postaviti za nerazdružljivost zakona. Kako je mogoče misliti, da se bodeta zakonska, katera imata jednega, dva, tri otroke, da se bodeta ta dva ločila brez zlih posledic? Vzemimo vendar, da se dva taka zakonska ločita ter si »razdelita« tudi otroke. Oba se zopet poročita. Čez par let opazita oba para, da tudi to pot nista našla zaželjene harmonije. Zopet ločitev, seveda »brez zlih posledic!« Novo ločeni zakonci se zopet poroče, a ker so se »pozneje divergujoče razvili«, se je zopet pokazala potreba ločitve i. t. d. — z eno besedo: Čim bi prešla teorija o svobodni ločitvi zakona »brez vseh zlih posledic« v kri in meso človeške družbe, ne bil bi svet družega več, nego jeden veliki... Toda mase človeške družbe so še danes povsodi — in tudi tam, kjer je že upeljan civilni zakon — prešinjene uverjenjem, da zakona ni smeti smatrati kakor prosto pogodbo, katero se zamore poljubno razveljaviti, marveč, da je zakon zveza dveh ljudi različnih spolov, zveza posvečena z mejsebojno ljubeznijo zakoncev, katero zamore razdružiti samo smrt.

V obče se zamore trditi, da je na svetu prav malo nesrečnih zakonov, a tudi v istini srečnih je malo. Mej temi srečnimi zakonci pa gotovo iščemo zastoj one zakonce, kateri so se pred zakonom topili v sami ljubezni. Ljubezen pred zakonom nikakor še ni jamstvo za srečen zakon, pač

pa je premnogokrat ravno narobe. Sploh se žamore mirne duše trditi, da pri sklepanju ogromne večine zakonov ne odloča ljubezen, ampak drugi oziri, a kljub temu ni toliko nesrečnih zakonov. Seveda tudi one brezmerne sreče, o koji sanjajo neumni romanepisci, mešajoč s proizvodi svoje holne fantazije glave neiskušene mladine, one brezmerne, neskalsjene sreče ni. Kakor na svetu ni človeka, kateri ne bi imel svojih bridkosti, kakor na svetu ni človeka, ki bi vžival srečo mirno, neskalsjeno, tako ni tudi zakona, v kojem bi se nikdar ne pooblašilo. Vendar, ako sta zakonca pri sklepanju imela resno voljo stopiti v mejsebojno zvezo za življenje, lajšati eden drugemu težave in bolečine življenja, deliti mejsebojno usodo v sreči in nesreči, tedaj je gotovo, da taki zakon ne bode nesrečen. *)

Izjeme so bile sicer vedno in ostanejo, a po izjemah ni možno uravnati občnosti. Nemogoče je zahtevati, da bi po posameznih bolnih izrastkih človeške družbe uravnali razmere te družbe. Masa človeške družbe preširjena je uverjenjem o svetosti in nerazdružljivosti zakona, in ta masa tega bremena ne občuti. Masa principa nerazdružljivosti zakona sploh ne smatra za breme, marveč kakor nekaj povsem naravnega. In

*) S tem odstavkom oz. z nazori, ki nam jih g. pisatelj tu predločuje, se nikakor ne moremo strinjati. Pred vsem se nam zdi, da gospod pisatelj ne razločuje mej dvema pojavama spolne ljubezni, namreč mej ljubeznijo, ki temelji zavedno ali nezavedno zgolj na telesnem čutenju, na seksualnem nagonu, in ljubeznijo, katere bistvo sestoji iz harmonije duš in teles. Taka ljubezen je prava in resnična, in edino ta ljubezen more in sme biti prvi in glavni, da edini pogoj zakonski zvezi. Temeljem take ljubezni skienjen zakon čisto gotovo donese zakoncema ono veliko srečo, v katero g. Podslapinsky ne veruje, ki pa vendar res eksistuje. Gosp. Podslapinsky sploh zavzema napram zakonu nekako, rekli bi, ekonomično stališče, ter posmatra zakonsko zvezo nekako tako kakor državni zakonik, t. j. kakor polnoveljavno pogodbo mej dvema spolno različnima individuvoma. A tako naziranje zakona je popolnoma krivo in za najvažnejšo in najsvetejšo zvezo, ki se nahaja mej ljudmi — ponižujoče. Ured.

to je dobro. Ker čim bi izginila iz mase vera v nerazdružljivost zakona, izginila bi iz sveta tudi morala.

Ako pogledamo okoli sebe, ako se ozremo po nesrečnih zakonih in po uzrokih istih, pridemo do uverjenja, da so v zakonu le abnormalni ljudje nesrečni, ter da so v obče le oni zakoni nesrečni, kjer je jeden del abnormalen, da so pa nesrečni tudi zakoni, ki so abnormalni že sami na sebi.

Nemogoče je misliti, da bode zakon, kjer je mož — n. pr. v nižjih slojih — pijanec, srečen. Pijanec je sam na sebi abnormalen človek, in gotovo je, da bode žena poleg njega nesrečna, pa naj je imela pred zakonom še tako veliko ljubezen zanj. Toda pijanost je bolezen družbe, posledica naših socijalnih razmer. Zbog vedno slabših socijalnih razmer, zbog vedno množčnega se proletarijata se tudi pijanost — v glavnem last najnižjih slojev ljudstva — vedno bolj razširja. Zbog tega pa ne smemo delovati za reformo institucije zakona, ampak delovati moramo za reformo socijalnih razmer, delovati za zboljšanje socijalnega stanja ljudstva.

Težko bodo srečni v zakonu ljudje, kateri so se navžili pred zakonom življenja v polni meri. Taki ljudje so navadno vzburljive nрави, hrepene po vedno novih efektih, in mirnost ter jednostavnost zakona jih ne bode zadovoljila...

Nemogoče je misliti, da bi bili srečni zakoni, v katerih sta zakonca zelo različne starosti, a istotako ne morejo biti srečni zakonci, kateri so si različni po svoji omiki, po svoji vzgoji, po svojih nazorih. A vsi taki zakoni so abnormalni, so izjeme. Izjeme pa ne morejo postati nikdar red, abnormalnosti nikdar princip. Zato tudi na podlagi takih izjem ni mogoče postavljati načel, da je za rešitev seksualnega vprašanja treba pripoznati zakonito rešitev zakona. Izjeme nana ne morejo biti merilo za občnost, pač

pa treba gledati da se izjeme kolikor možno omeji.

»Es gibt keine Regel ohne Ausnahme.« To je gotova istina bila, je in bo. Vendar se žamore reči, da so krive na izjemah mej zakoni, v katerih sicer zakonci niso brez-merno srečni, pač pa mirni in zadovoljni, le naše bolne socijalne razmere.

Gotova istina je, da je kriva na nesrečnih zakonih v nižjih slojih ljudstva največ beda in njena verna tovarišica — pijanost! Gotova istina je, da je krivo na nesrečnih zakonih v boljših krogih dejstvo, da se zakoni tu ne sklepajo zbog mejsebojnega nagnenja*) ne z željo, da bodeta zakonca jeden drugemu pomagala nositi težo bremena življenja, ampak da pri sklepanju zakona misli vsak le na se. To pa velja ne samo o zakonih, o kojih sklepanju je bil poklican za pričo finančni minister in profesor matematike, ampak to velja tudi o zakonih, ki so bili sklenjeni v mejsebojni ljubezni. Da, tudi pri zakonih ki se sklepajo iz takozvane ljubezni, tudi pri takih odločuje v prvi vrsti le lastni »jaz«, želja in hrepenenje po brezmejni sreči, ktere na svetu ni. Toda to hrepenenje po brezumni sreči je osobito na strani deklic — samo posledica nebrojno prečitanih romanov, v katere polagajo nervozni pisatelji naše dobe svojo bolno fantazijo, a v obče tudi posledica nervoznosti naše dobe.

Ako pa skleneta mejsebojno zvezo za življenje dva pametna, normalna človeka, ki sta si prilično jednaka po svojih letih, po svojih nazorih, po svoji omiki, ki vrhu tega spoštujeta jeden drugega — ako stopita v zakon dva taka človeka z namenom, drug drugemu pomagati nositi »pezo življenja« in si mejsebojno lajšati bolečine,

*) V tem si gospod pisatelj malce nasprotuje, kajti višje gori je zapisal trditev, da velika večina zakonov se ne sklepa iz ljubezni, marveč iz vse drugih ozirov, a ti zakoni v obče vendar niso nesrečni — tu pa priznava potrebo »mejsebojnega nagnenja«, ki je — z drugo besedo — ljubezen!

Ur.

tedaj je gotovo, da bodeta ona živela mirno in zadovoljno življenje. Zato so povsem resnične besede velikega moralista naše dobe Leva Tolstoja ml., ki piše:

In šele s skupnim bivanjem žamore začeti prava ljubezen, ljubezen k tvoji ženi, k bodoči materi tvojih otrok, k prijatelju in tovarišu tvojega življenja. To je ljubezen... ki more obstojati in tudi res obstoji. Vendar spolna ljubezen, ona o kateri se govori, je bila najdena samo od pohotnežev, polu-bolnih ljudij telesno in duševno šibkih, katerih kakor bolehalih ni mogoče posnemati. In ako se zvežeš z mlado deklico, katero si zbral in katero ti je usoda odločila, tedaj porečeš sebi, porečeš celemu svetu in tej mladi deklici: »Vzamemte za ženo, obljubim ti, nikdar z drugo žensko kakor s tabo živeti. Obljubim ti, za-te in tvoje prihodnje otroke skrbeti in te prosim, da mi isto obljubiš.« To je vera zakona, priprosta in jasna. In menim, da čim prej mož spozna potrebo zakona s stališča svojih rednih odnošajev s svetom, tem močnejši, zdravejši in krepkejši postane. Bolj čisti ko smo pred zakonom ostali tem srečnejše bo življenje naše!!

O MRAKU. MILA. TRST.

Daleč, daleč tam na jugu
palma vitka dremlje;
mehki vetrič krono njeno
ziblje in objemlje.

In ji pravi o deželi,
kjer doma je zima,
ki tako ledeno mrzlo —
težko roko ima

In o jelki zapuščeni,
ki tam daleč hira,
z mrzlim snegom ometena
žalostno umira.

Šepeta, da burja divja
lomi vitke veje;
da se toplo solnce nikdar,
nikdar ji ne smeje,